

Jestřáb ve spárech StB

Spisovatel Jaroslav Foglar v hledáčku a evidenci Státní bezpečnosti

ZDENĚK BAUER

Jaroslav Foglar (6. července 1907 – 23. ledna 1999), oddílovou přezdívku zvaný Jestřáb, zosobňoval pro několik generací svých příznivců etalon morálních a etických hodnot. Byl ztělesněním Rikitana, Mirka Dušina a dalších vzorových hrdinů svých literárních děl, jejichž vznešené ideály garantoval celoživotní obětavou prací pro mládež. Čistota deklarovaných zásad ale zároveň dráždila Foglarovy odpůrce. Zdiskreditovat se ho pokoušeli mimo jiné nařčením z udavačství. Byl tedy obětí šikany Státní bezpečnosti (StB), nebo pachatelem?

Foglar byl v jistém smyslu český Ernest Thompson Seton.¹ Napsal řadu návodných knih pro mládež, ve kterých propagoval čestnost, poctivost, svědomitost a kamarádství. Popularizoval táboření v přírodě, turistiku a více než šedesát let pečoval o skupinu chlapců ve věku okolo 10–15 let, původně

ustavenou jako druhý pražský skautský oddíl (tzv. Dvojka). Jeho celoživotní práce však skautské hnutí v mnoha ohledech přesahovala.²

Mezi roky 1934–1940 se postupně vyprofiloval v autora populárních románů. Ještě větší slávu mu přinesl komiks *Rychlé šípy*, vydávaný od prosince 1938 v časopisu *Mladý*

hlasatel. Když nacisté rozpustili organizaci Junák (1940), naučil se s oddílem fungovat na nezávislé platformě.³ V červnu 1945 Junák obnovil svou existenci v rámci Svazu české mládeže (SČM)⁴ a Foglar se rovněž snažil zapojit. Názorově se však s představiteli skautské organizace rychle rozešel.⁵

Uplatnění našel v redakci týdeníku *Vpřed*, vydávaného přímo svazem mládeže, kde navázal na své předválečné úspěchy a významně přispěl k vysoké prodejnosti časopisu. Po únoru 1948 to už ale nestačilo. Zatímco SČM usiloval o propagaci levicově nacionalistického poválečného řádu, Foglar zůstával apolitický, zaměřený na klukovskou romantiku. V létě 1948 musel z redakce týdeníku odejít.⁶

To už byl Junák plně pod kontrolou levicově orientovaných jedinců z řad skautů a komunistických funkcionářů ve svazu mládeže,⁷ kteří měli

1 E. T. Seton (1860–1946) byl kultovní britsko-americký spisovatel (*Rolf zálesák*, *Dva divoši* aj.) a zakladatel woodcrafterského hnutí (lesní moudrosti), které je druhou nejznámější formou, resp. obdobou skautingu.

2 BAUER, Zdeněk: Jaroslav Foglar a jeho náboženství. In: HOŠEK, Pavel (ed.): *Duchovní rozměr fenoménu Foglar. Sborník referátů z vědecké konference „Fenomén Foglar z hlediska vědy o náboženství“*, pořádané Husitskou teologickou fakultou UK v Praze. Dingir, Praha 2018, s. 37–63.

3 Spolek Junák zastřešoval od roku 1939 většinu tehdejších skautských organizací. Blíže viz BAUER, Zdeněk: Jak se pozná „správný kluk“? Jaroslav Foglar, František Smrček a Richard Fuchs v redakci chlapeckého protektorátního časopisu. *Paměť a dějiny*, 2020, roč. 14, č. 1, s. 30–46.

4 SČM, založený 12. 5. 1945, byl na základě dohod poválečných politických stran jedinou zastřešující organizací české mládeže. Výjimkou byly sportovní a tělovýchovné spolky sjednocené pod organizací Sokol. Ani obnovený Junák nemohl stát stranou a působil pod názvem „Junák, ústředí skautské výchovy SČM“.

5 *Literární archiv Památníku národního písemnictví* (LA PNP), f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k zaměstnání 1954–1964, Foglarova stížnost vůči Školskému odboru rady obvodního národního výboru (ONV) Praha I z 28. 9. 1960. Foglar v ní detailně popisuje, jak se mu Junák odcizil už v roce 1946.

6 OK: Junáci vpřed – se lepší. *Štěpnice*, 1949, roč. 2, č. 2–3 (leden 1949), s. 48; OK: Vpřed změněn od základů!. *Severočeská Mladá fronta*, 14. 9. 1948, s. 4.

7 ŠANTORA, Roman a kol.: *Skautské století. Dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Junák – TDC & Mladá fronta, Praha 2012, s. 139, 143, 158–160.

Jaroslav Foglar na táboře ve Vysokých Tatrách v roce 1950 (foto: Skautský archiv)

v plánu nahradit junácké oddíly pionýrskými skupinami. K této transformaci pak na všech školách republiky došlo během roku 1949.⁸ Jestřábovu oddílů se tato poroba vyhnula, protože byl už koncem roku 1948 z organizace Junák vyloučen.⁹ Několik následujících měsíců přežívala vyloučená Dvojka ve formě mládežnické modelářské hlídky Aeroklubu, načež se z ní stal tábornický oddíl Sokola Radlice.¹⁰ Hypotetické působení v rámci Klubu českých, resp. československých turistů nebylo možné, neboť ty byly na základě zákona č. 187/1949 Sb., o státní péči o tělesnou výchovu a sport, zrušeny.¹¹

DEHONESTACE A LIKVIDACE JUNÁKA

Souběžně s tím, jak se na školách rozběhlo ustavování „pionýrských oddílů Junáka“, začal být dřívější skauting očerňován. Do veřejné dehonestace se zapojili i skauti-komunisté, pranýřující nyní vše, co jejich původní hnutí symbolizovalo.¹² Foglar toto dění sledoval už jen zpozzdálí, nicméně s hořkostí. Mimo jiné proto, že jedním z nejhlasitějších kritiků původního skautingu se stal

Dobová propaganda prezentovala skauting jako nástroj amerických imperialistů k rozbití lidové demokratického režimu a rozpoutání nové války. Na snímku obálka dezinformační brožury Aloise Poledňáka *Skauting ve službách podněcovatelů války* (1953). (repro: *Paměť a dějiny*)

Jiří Haškovec,¹³ dřívější odchovanec Dvojky.¹⁴

Na základě rozhodnutí z 29. března 1948 se stal Junák v roce 1949 součástí Československého svazu mládeže (ČSM), na který přešly

i všechny závazky a práva. Původní spolek tím de facto zanikl. K oficiálnímu rozpuštění Junáka (včetně spolků pobočných) pak došlo na základě oznámení ministerstvu vnitra ze 17. srpna 1950, potvrzeného výměrem ze dne 12. října 1950, č. 260/01-4-II/2. Formálně přestal spolek existovat k 1. lednu 1951.¹⁵ V návaznosti na to se pak svaz mládeže rozhodl k nečekanému kroku a zahájil politické čistky proti bývalým členům Junáka, působícím v jeho řadách.¹⁶ Represivní orgány státu zároveň zorganizovaly dva monstrprocesy s těmi skauty, kteří podřídili se komunistickému režimu váhali nebo ho zcela odmítali: Průcha a spol. (květen 1952)¹⁷ a Křivský a spol. (říjen 1952).¹⁸ Rozsudky s vysokými tresty za údajně protistátní činnost měly zastrašit potenciální oponenty a propagandisticky zdůvodnit nezbytnost rozpuštění Junáka ve prospěch svazu mládeže a pionýrů.¹⁹

KRITIKY ODSUZOVÁN A TAJNĚ SLEDOVÁN

Soudobými kritiky byl Foglar považován za solitéra. Společenské difamací byl proto vystaven samostatně.

⁸ KNAPÍK, Jiří a kol.: *Pionýři, malované děti? Pionýrská organizace ČSM a dětský kolektiv (1949–1968)*. NLN, Praha 2022, s. 23–45.

⁹ ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Knižní klub, Praha 2007, s. 260.

¹⁰ *LA PNP*, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954].

¹¹ *Archiv hlavního města Prahy* (AHMP), f. 5/1 Spolkový katastr, k. 587, sign. XIV/0022 Klub českých turistů (KČT); tamtéž, k. 671, sign. XIV/1865 Klub československých turistů (KČsT); tamtéž, k. 619, sign. XIV/0567 Klub československých turistů v Praze (KČsT).

¹² HAVEL, Lukáš: *Skauting ve službách podněcovatelů války aneb komunistický režim proti skautským odbojovým skupinám*. In: ŽÁČEK, Pavel a kol.: *Vyjádření úcty a vděčnosti. 2. sborník o protikomunistickém odboji*. Ministerstvo obrany České republiky – VHU, Praha 2015, s. 189–203; LEŠANOVSKÝ, Karel: *Komunismus a skauti-komunisté. Může snad někdy pro některé skauty neplatit první a desátý skautský zákon?* (Druhé vydání, uváděné jako první.) Ekumenická lesní škola, Praha 2014, s. 12–23; KNAPÍK, Jiří a kol.: *Pionýři, malované děti?*, s. 40.

¹³ Jiří Haškovec (1924–2013) byl pedagog, komunista a představitel Pionýra.

¹⁴ HAVEL, Lukáš: *Skauting ve službách podněcovatelů války...*, s. 189, 190.

¹⁵ *AHMP*, f. 5/1 Spolkový katastr, k. 605, sign. XIV/0379, Svaz Junáků-skautů 1944–1950.

¹⁶ KNAPÍK, Jiří a kol.: *Pionýři, malované děti?*, s. 57–58.

¹⁷ ZACHARIÁŠ, Jiří a kol.: *Soudní proces s tzv. ilegálním ústředím Junáka aneb Karel Průcha a spol. (1952)*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2005; BUREŠ, Vladimír: *Skauting – nástroj nepřátel mládeže. Mladá fronta*, 17. 5. 1952, s. 2; ČTK: *Nepřátelé naší mládeže odsouzeni*. In: Tamtéž; ČTK: *Bývalí skautští funkcionáři před soudem. Rudé právo*, 17. 5. 1952, s. 3; *Tvrdě zučtovat s pozůstatky skautského kosmopolitismu. Vedoucí pionýrů*, 1952, zvláštní dvojčíslo z 10. 6. 1952, s. 19.

¹⁸ KAFKA, Jiří a kol.: *Akce StB Polom. Proces se skupinou František Pavel Křivský a klatovští skauti v zrcadle dokumentů státní bezpečnosti*. Skautský oddíl Velená Fanderlika, Praha 2008; BREJCHOVÁ, Jiřina: *Skauting – nástroj nepřátel. Práce*, 19. 10. 1952, s. 6. Viz také JINDRA, Martin: „Náš dům je Tvým chrámem a náš stůl je Tvým oltářem“. Osud Pavla Křivského a utajené družiny KRUHu, scházející se v Bílkově pražské ateliérové vile. *Paměť a dějiny*, 2024, roč. 18, č. 3, s. 89–99.

Pokus o státní převrat (jaro 1949)

Vůbec poprvé se Foglar v blízkosti represivního aparátu ocitl na jaře 1949 v rámci odhaleného tzv. Prokešova puče, což byl neúspěšný pokus o státní převrat, iniciovaný v první polovině roku 1949 Květoslavem Prokešem (1897–1949), majorem ve výslužbě. Jeho cílem bylo s pomocí armády obsadit všechny klíčové vojenské, policejní a vládní objekty a po přechodném vojenském řízení státu obnovit v zemi demokratické poměry. Přípravovaný převrat byl prozrazen a lidé do něj zapojení byli zatčeni. Několik hlavních aktérů bylo popraveno, ostatní dostali vysoké tresty.²³ V souvislosti s pučem byla tehdy pozatýkána i skupina dvaceti čtyř skautů, kteří měli být do převratu zapojeni jako posílci. Foglar dobře znal hlavní aktérku skupiny Dagmar Skálovou.²⁴ Její pomocník Jiří Navrátil²⁵ byl v minulosti dokonce členem Dvojky.²⁶ Skutečnost, že byli zatčeni, a také propagandistický dopad medializovaného případu Foglarem otřásl.²⁷ On sám neměl s kauzou společného nic. Přesto se v následujících letech opakovaně vynořovaly „spolehlivé“ zprávy o jeho uvěznění, zdánlivě podporované skutečnostmi, že známý spisovatel zmizel z veřejného života.²⁸

V intencích lidově demokratických iluzí byla jeho díla tepána za styliztické poklesky a po obsahové stránce za údajnou falešnou romantiku.²⁰ Citově to byly útoky trpké, nicméně existenčně Foglara neohrožovaly. Díky značným finančním částkám, které svými knihami vydělal v bezprostředně poválečných letech, měl zajištěnou ekonomickou nezávislost na řadu dalších let. Uzavřel se do

svého vlastního světa, který tvořil jeho oddíl a stárnoucí matka.

Počínaje létem 1949 začal na letní oddílové tábory se svými chlapci jezdit až na daleké Slovensko, k osadě Podbanské nedaleko Pribyliny (okres Liptovský Mikuláš).²¹ Jako by chtěl být co nejdál od narůstajícího společenského napětí. Ani na Slovensku ale podezřívavým pohledům neunikl. S různými záminkami se u něj na

táboře objevovaly rozmanité nezvané návštěvy, nenápadně monitorující, zdali tam hoši neprovádějí zatracovanou skautskou činnost. Do tábora tak přišli třeba sběrači semen lesních stromů, odění do lesnických uniforem a projevující nebývalý zájem o činnost oddílu.²² Jindy Foglar přistihl jakousi tříčlennou skupinu neznámých lidí, jak tajně leží kousek od tábora a pozorují, co se v něm děje. Odrostlejší chlapci, kteří v oddílu zůstávali jako pomocní vedoucí, se svému Jestrábovi potají svěřovali s výslechy na policii, o kterých měli přísný zákaz s kýmkoli hovořit.²⁹

Souhrnně vzato StB v letech 1949–1953 monitorovala provoz vícero letních táborů, pakliže dotyční táborníci zavdali podezření z provádění nějaké formy ilegálního skautingu. Jistý spolupracovník brněnské StB se například v roce 1951 zúčastnil woodcrafterského setkání ve Vysokých Tatrách a navštívil při té příležitosti i nedaleký tábor Jaroslava Foglara. V tomto smyslu pak také informoval tajnou policii, která se nejpозději od ledna 1954 začala na Foglarovu činnost systematictěji zaměřovat.³⁰

19 Za tímto účelem byla vydána i speciální publikace POLEDŇÁK, Alois: *Skauting ve službách podněcovatelů války*. Mladá Fronta, Praha 1953.

20 Viz např. OM: O dobré knihy pro děti. *Lidové noviny*, 7. 10. 1950, s. 5; KLÍMA, Ivan: Odhalujeme tajemství Chaty děsu. *Mladá fronta*, 7. 8. 1952, s. 2; SLABÝ, Z. K.: Nezapomínejme na literaturu pro dospívající mládež. *Literární noviny*, 1955, roč. 4, č. 32 (6. 8. 1955), s. 7.

21 FOGLAR, Jaroslav: *Kronika Hochů od Bobří řeky. II. díl. Tábory ve Sluneční zátce a na Zelené řídce*. Třetí vydání. Olympia, Praha 2005, s. 182–195; FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu. Sebrané spisy*. Třetí, upravené a doplněné vydání. Olympia, Praha 1997, s. 98–105.

22 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 99–100.

23 Viz např. ČTK: Přísné tresty zrádcům a připravovatelům protistátního spiknutí. *Rudé právo*, 31. 8. 1949, s. 1; Nikdy ji nezlomili. Nová nahrávka přibližuje hrdinství Skálové, 16 let ve vězení nelitovala. *iRozhlas.cz*, 23. 5. 2024 – viz irozhlas.cz/veda-technologie/historie/nikdy-ji-nezломili-nova-nahravka-priblizuje-hrdinstvi-skalove-16-let-ve-vezeni_2405230600_nel (citováno k 25. 11. 2024); MALLOTA, Petr: „Vše pro kamarády, čest a svobodu národa!“. Květoslav Prokeš a jeho místo v protikomunistickém odboji. *Paměť a dějiny*, 2018, roč. 12, č. 2, s. 83–94.

24 Dagmar Skálová (1912–2002), skautskou přezdívku Rakša. V procesu byla odsouzena na doživotí, propuštěna byla v roce 1965. Viz ŠANTORA, Roman a kol.: *Skautské století*, s. 174.

25 Jiří Navrátil (1923–2017), skautskou přezdívku Jiří eN, český překladatel, publicista, politický vězeň a skautský činovník. Členem Foglarova oddílu byl v letech 1940–1944/1945.

26 Rozsudek jménem republiky Or 11034/49 z 8. 8. 1949, viz irozhlas.cz/sites/default/files/documents/dfccdbb9gaeco7a8g722gfa8d1ae24e.pdf (citováno k 25. 11. 2024).

27 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 75–77, 257–258.

28 *Blinken Open Society Archives* (OSA), Background Reports (RFE/RL), Jaroslav Foglar – The Famous Writer in Prison? Call Number HU OSA 300-1-2:34/553, 25. 2 1954. Online dostupné z: catalog.archivum.org/catalog/nkbezG2x (citováno k 25. 11. 2024).

29 FOGLAR, Jaroslav: O jednom policejním výsledku. *Svobodné slovo*, 11. 3. 1996, s. 5.

30 ABS, sb. Objektové svazky (OB), sv. a. č. OB-9 BN (tematika svazku „Junák“), pův. č. j. 20741, KS-MV Brno, A-23673/2043-53 z 4. 1. 1954, Junáci v Praze – zaslání poznatků.

UDÁNÍ ZE SVAZARMU

Jakýkoli tábornicko-turistický oddíl, který chtěl v nových politických podmínkách pořádat výpravy, využívat klubovnu a předcházet zbytečným nedorozuměním s úřady, nemohl již existovat mimo centralizované instituce kontrolované státem. Foglarův oddíl byl proto členem Sokola Radlice, následně začleněného do závodní jednoty DSO Dynamo Radlice³¹ při národním podniku Čs. automobilové opravy (Autorenova).

Pro tajnou policii, konkrétně pro III. odbor, 4. oddělení Krajské správy Ministerstva vnitra (KS MV) Praha, který zpracovával problematiku závadové mládeže, byla Foglarova oddílová činnost přesto podezřelá. Nejpozději od jara 1954 vedla na Foglara osobní svazek č. 12399.³² Datum jeho založení se zjistit nepodařilo (v dostupných archiváliích ABS o něm není žádný další záznam). Víme o něm jen kvůli udání, které na Foglarovu činnost učinil 30. března 1954 jistý Jiří Budský, komunista z pražských Radlic a člen tamního Svazarmu.³³

Foglarův oddíl v roce 1952, po splynutí Sokola s Dynamem, dostal do užívání boudu na okraji spolkového sportovního pozemku (dnešní tenisový areál na rohu ulic Pechlátova a Radlická), ve které si vybudoval klubovnu. Později ale Dynamo tuto

Letní tábořiště Foglarova oddílu na Slovensku. V pozadí vrchol Kriváň. (foto: LA PNP)

část pozemku poskytlo i Svazarmu.³⁴ Ač se tedy oddíl scházel v boudě sportovní jednoty, ocitl se zároveň v zájmové oblasti branného svazu. Foglar proto pro jistotu podal žádost, zda by s chlapci mohl být i součástí místního Svazarmu. Prosba však zůstala bez odezvy.³⁵

V případě Budského je také paradoxem, že sám Foglar si komunikaci s ním pochvaloval.³⁶ Netušil totiž, že svazarmovcům je ve skutečnosti jeho oddíl trnem v oku. Aniž by ale dali najevo svou nevůli přímo Foglarovi, napsal Budský potají stížnost o údajné závadné činnosti. Nejprve na

„běžnou“ policejní stanici – obvodní oddělení Veřejné bezpečnosti (VB) v Radlicích, a když se nic nedělo, tak přímo na Ústřední výbor Komunistické strany Československa (ÚV KSČ), tedy její nejvyšší orgán. V udání Budský tvrdil, že Foglar vůči svým svěřencům uplatňuje zásady zapovězeného skautingu a „*výchovu po západním způsobu*“. Oddílové hry jsou údajně „*zaměřeny na způsob špionáže, šifrování, učení morse[ových] značek, sledování, sebeobranu a k diversí a výzvědné činnosti*“. Družina je prý složena z bývalých členů Junáka, poněkud z buržoazních rodin. Nezapomněl

31 Dobrovolné sportovní organizace (DSO) vznikaly od roku 1953 u jednotlivých podniků k centralizované podpoře volnočasových tělovýchovných aktivit zaměstnanců a jejich rodin. Byly rozděleny na devět resortních sekcí: Baník (podniky v hornictví), Dynamo (energetika, spoje, motoopravny, státní statky), Jiskra (textilní, chemický a sklářský průmysl), Lokomotiva (železnice), Spartak (strojírenství), Slavia (vysoké školy), Slavoj (potravinářství, obchod, místní hospodářství), Slovan (veřejná správa, tiskářství, peněžnictví), Tatran (lesnictví, dřevoprůmysl, papírenství, stavebnictví).

32 ABS, f. Vytříděné spisy sekretariátu ministra vnitra (319), sign. 319-7-34, KS StB pro vnitřní správu MV, stížnostní odd., zpráva z 16. 4. 1954; LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 173, Oddílová kronika 1953/54, zápis z 12. 8. 1953; tamtéž, Čigoligo (oddílový věstník) č. 1 z 8. 9. 1953.

33 Svazarm (Svaz pro spolupráci s armádou) byla masová čs. organizace, zformovaná v letech 1951–1952 za účelem podpory brannosti a přípravy nejširších vrstev obyvatelstva k různým formám vojenského výcviku. Blíže viz PAULUS, Filip: Svaz pro spolupráci s armádou. Formování branné výchovy v letech 1951–1989. In: *Paginae historiae*, č. 26/2. Národní archiv, Praha 2018, s. 158–188.

34 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 174, Oddílová kronika 1954/55, zápis z 5. 3. 1955; tamtéž, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 7.

35 ABS, f. 319, sign. 319-7-34, KS StB pro vnitřní správu MV, stížnostní odd., zpráva z 16. 4. 1954.

36 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 7.

Jaroslav Foglar — Jestřáb na hřišti u klubovny v pražských Radlicích v dubnu 1956. Největší trápení mu brzy skončí, šikana ze strany ostatních institucí ale potrvá ještě roky. (foto: LA PNP)

dodat, že její vedoucí není nikde zaměstnán a za nacistické okupace prý spolupracoval s protektorátním Kuratoriem pro výchovu mládeže.³⁷

Oddělení státní administrativy a branné oddělení na ÚV KSČ si k záležitosti vyžádalo stanovisko Vnitřní správy MV, která věc postoupila Krajské správě StB Praha. Ta pak

v odpovědi z 16. dubna 1954 sdělila, že Foglar je již „zpracováván III. odborem, 4. oddělení, referát 1. KS-MV Praha pro podezření z organisování ilegálního skautského oddílu, [a] dále pro rozšiřování ska[u]tské ideologie“.³⁸ Soudruzi z ÚV KSČ byli ujištěni, že orgány StB mají situaci plně pod kontrolou, a bude-li třeba, jsou připraveny

zasáhnout. Z dikce zprávy, kterou tehdy sestavil podporučík Miloslav Bílek,³⁹ je nicméně znát určitá smířlivost a porozumění pro kritizovanou činnost. Připouští se v ní, že jsou v uvedeném oddíle hrány skautské hry, dosud ale „nebyly zjištěny žádné náznaky, že by chlapci v oddíle byli naváděni k nějaké protistátní činnosti“. Jak navíc bylo zjištěno, do oddílu jsou „přijímáni jen pionýři s výborným prospěchem a celý život v oddíle je veden duchem kolektivismu“, což je v rozporu s Budského udáním. Foglar je sice zatížen skautskou reakční ideologií, důsledkem čehož není dobrou zárukou pro vedení oddílu, ale nejde o člověka protistátně zaměřeného. „Naopak, zbaví-li se Foglar některých svých charakterových chyb a bude-li ve své spisovatelské činnosti usměrněn, může na poli dobrodružné literatury [sic] pro mládež vykonati mnoho úspěšného,“ obhájoval situaci Bílek. Navíc vzhledem k tomu, že ÚV ČSM právě zahajuje propagaci turistiky mezi mládeží, tak „už z těchto důvodů nelze hodnotiti činnost Foglara jako činnost protistátní,“ jak se to snaží tvrdit Budský.⁴⁰

Pro kontext je nutno dodat, že Bílek měl v té době už za sebou podíl na vyhodnocení akce „Ostříží“, v jejímž rámci bylo roku 1952 pozatýkáno osmnáct osob z řad bývalého Junáka, které vyvíjely skutečnou ilegální politickou činnost.⁴¹ Mezi jednotlivými případy tedy evidentně dokázal rozlišovat.

37 ABS, f. 319, sign. 319-7-34, Žádost ÚV KSČ, odd. státní administrativy a branné, č. j. II/2-Kč-2611/54/T pro vnitřní správu MV z 30. 3. 1954. Došlo 31. 3. 1954.

38 Tamtéž, KS StB pro vnitřní správu MV, stížnostní odd., zpráva z 16. 4. 1954.

39 Miloslav Bílek (nar. 1923), krycí jméno „Borkl“. Původním povoláním jemný mechanik (optik), od roku 1945 člen KSČ. Do služeb MV byl přijat v létě roku 1950, jako operativní pracovník působil od roku 1951. Zpočátku pracoval na referátu mládeže, což mimo jiné znamenalo prověřování zpráv o pokračující skautské činnosti. Po absolvování ústřední školy MV byl jako podporučík k říjnu 1954 jmenován náčelníkem 4. oddělení III. odboru. Ze služeb MV byl propuštěn 26. 11. 1956 kvůli dlouhodobé defraudaci finančních prostředků. V únoru 1957 byl za tento trestný čin odsouzen Vyším vojenským soudem Praha k trestu odnětí svobody na jeden rok nepodmíněně. Viz ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 4066/23 Miloslav Bílek.

40 ABS, f. 319, sign. 319-7-34, KS StB pro vnitřní správu MV, stížnostní odd., zpráva z 16. 4. 1954.

41 ABS, f. Historický fond StB (H), a. č. H-293 Akce „OSTŘÍŽI“; tamtéž, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 4066/23 Miloslav Bílek, Služební hodnocení za dobu od 1. 1. 1954 do 30. 11. 1955.

MĚSTSKÁ STANICE MLADÝCH
TURISTŮ

Státní a stranické orgány začaly v uvedeném období o propagaci turistiky systematicky pečovat. Dva týdny před Budského udáním zprovoznil školský odbor Ústředního národního výboru (ÚNV)⁴² hlavního města Prahy první Městskou stanicí mladých turistů. Středisko, slavnostně otevřené 15. března 1954, sídlilo na Gorkého náměstí č. 17 (dnes Senovážné náměstí). Mělo vychovávat „turistické buňky, kroužky a oddíly školní mládeže“ a zajistit tak „celostátní turistice potřebný základ pro její masový vývin a růst“.⁴³ Primárně měla stanice pomáhat školním vychovatelům s organizací mládeže.⁴⁴ K dispozici však byla i široké veřejnosti, a to každý den od 8.00 do 18.30 hod. Nabízela praktické turistické informace o pražských pamětihodnostech, pomáhala realizovat naučné vycházky po Praze, dávala tipy k pořádání mimopražských výletů, poskytovala poradenství k turistickému vybavení, pořádala populární naučné přednášky apod.⁴⁵

Zprávy o zprovoznění stanice si v denním tisku všiml i Foglar a byl upřímně nadšen. Na konci března 1954 svým chlapcům do oddílového věstníku napsal: „Konečně turistické oddíly mládeže! V Mladé frontě ze dne 19. III. byl uveřejněn článek,⁴⁶ že budou při školách zřizovány turistické oddíly školní mládeže. V Praze byla otevřena ‚Městská stanice mladých turistů‘, první v republice, která má turistiku mezi mládeží propagovat, sestavovat pro ni program výprav atd. Byl jsem zachvácen takovým nadšením nad tím, že jsem STANICI okamžitě nabídl své služby. Ředitel stanice, s[oudruh] Tybor, si prohlédl přehled naší oddílové činnosti a pravil o něm, že můžeme sloužit jako vzor všem oddílům.“⁴⁷

K prvnímu Foglarovu výsledku
na Státní bezpečnosti došlo
29. června 1954

Už z protektorátu měl Foglar vyzkoušeno, že v podmínkách totalitního státu je ideově nejméně konfliktní působení ve formě turistického oddílu.⁴⁸ Začal proto o spolupráci s tímto

centrem usilovat. Výpomoc nabízel zcela zdarma.⁴⁹ Reakce se však nedočkal. Když se potom blížilo léto, začal se s oddílem chystat k táboření na Slovensku. O tom, že ho někdo očerňuje na úřadech a že se o něj intenzivněji zajímá i tajná policie, neměl sebemenší tušení.

VYŠETŘOVÁNÍ A PRVNÍ NÁTAK

Udání svazarmovce Budského vedlo k otevřené reakci StB. Foglar ve svých memoárech (1990) poněkud tajemně píše: „Nevím už, kdy to bylo, nesměl jsem si tehdy o tom psát záznamy a z paměti letopočet nevím.“⁵⁰ V pozdějším vydání dodává: „snad to byl rok 1954.“⁵¹ Při psaní zřejmě nenahlížel do svých dobových deníků, ze kterých lze události určit přesněji.⁵² K prvnímu výsledku na StB došlo 29. června 1954. Pro Foglara snad neexistoval méně vhodný okamžik. Právě se chystal na nádraží, odkud měl s oddílem odjet vlakem na letní tábor u Podbanského. Pouhé dvě hodiny předtím však u dveří jeho vinohradského bytu zazvonili příslušníci StB a odvezli ho do Bartolomějské ulice.⁵³ „Zavedli mne

42 ÚNV hl. m. Prahy, fungující na základě zákona č. 76/1949 Sb., o organizaci správy v hlavním městě Praze, resp. dle Nařízení vlády č. 23/1954 Sb., o organizaci výkonných orgánů národních výborů, byl nejvyšším správním orgánem v Praze, jehož rozhodnutí měla přímý dopad na život obyvatel. V rámci totalitního státu plnily referáty ÚNV nejen běžnou správní agendu, ale spolupodílely se na ideologické indoktrinaci obyvatelstva a jeho kontrole.

43 Slavnostní otevření Městské stanice mladých turistů. *Československý sport*, 16. 3. 1954, s. 5.

44 TYBOR, Jaroslav: Z činnosti Městské stanice mladých turistů v Praze. *Turistika - horolezectví*, 1954, roč. 6, č. 7 (červenec 1954), s. 201–202.

45 Budujeme dětskou turistiku. *Vedoucí pionýrů*, 1954, č. 9–10 (20. 4. 1954), s. 52; *S pionýrským šátkem. 10 let pionýrské organizace ČSM*. Pionýrské oddělení ÚV ČSM v nakladatelství Mladá fronta, Praha 1959, s. 60.

46 Městská stanice mladých turistů v Praze. *Mladá fronta*, 19. 3. 1954, s. [5].

47 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 174, Oddílová kronika 1953/54, Čigoligo (oddílový věstník) č. 22 z 30. 3. 1954. Podobně viz deníkový záznam z 20. 3. 1954, který publikoval ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara. In: JIRÁSEK, Ivo (ed.): *Fenomén Foglar*. Prázdninová škola Lipnice, Praha 2007, s. 97.

48 Po rozpuštění Junáka nacistickými okupanty se mnohé skautské oddíly naučily fungovat v rámci Klubu českých turistů. Podrobněji viz KOL. AUTORŮ: *Klub zvědavých dětí. Jaroslav Foglar a Protektorát. Čtenářské kluby, zakázaný skauting a Kuratorium pro výchovu mládeže*. Nakladatelství Zdeněk Bauer, Praha 2018.

49 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 9.

50 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu. Část druhá*. První vydání. TJ Sokol Silůvky, Silůvky 1990, s. 131.

51 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 178.

52 Originální Foglarovy deníky jsou v současnosti nedostupné. Cituji je proto ve znění, jak je v minulosti publikovali skautští spisovatelé ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara* a ZACHARIÁŠ, Jiří: *Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara*, s. 88–101.

53 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 102, 180.

Fotografie mrtvých skautů z akce „Jizerka“ odpovídají popisu snímků, kterými StB v létě 1954 vystrašila Jaroslava Foglara (foto: ABS)

do místnosti ve svém úřadu, byl v ní jen stůl a židle. Několik minut mne nechali čekat na nějaké jednání a pak to začalo,“ vzpomíná Foglar.⁵⁴

Vyšetřovatelé ho ostře pokárali přesně za to, co o něm ve svém udání uváděl Budský. Metody, které v oddílu uplatňuje, prý neodpovídají modernímu pojetí výchovy a musí s nimi přestat. Foglar byl šokován razancí výsledku a také tím, co všechno příslušníkům StB vadí. Zaskočen a nepřipraven se to snažil vysvětlovat, ale rychle byl zahnán do kouta.⁵⁵ Výslech zároveň přešel do další fáze. Byla mu předložena policejní fotografie, která ho šokovala: „Zíral jsem na ni několik minut,

vyděšen a zneklidněn až k smrti. Viděl jsem na ni jakousi besídku – zahradní altán, se skautskou lilí vytvořenou z tyčkoviny, ale co víc – před besídkou na hromadě leželo několik mrtvol mladých lidí, zřejmě mužů, ubitých k smrti a mně bylo řečeno: ‚Vidíte, tohle dělají ti vaši skauti!‘“⁵⁶ Foglarovi se udělalo nevolno a výslech musel být na chvíli přerušen. Nakonec byl propuštěn s tím, že se má na policii hlásit po návratu z tábora.

O jakou fotografii šlo, není možné s jistotou určit. Vylučovací metodou lze dojít k závěru, že mohlo jít o snímek z akce „Jizerka“, kterou StB realizovala o pět let dříve, v roce 1949.⁵⁷ Ozbrojené jednotky StB a SNB

tehdy v Jizerských horách zaútočily na sedm skautů, kteří plánovali útěk z republiky, a dva z nich zastřelily.⁵⁸ Ať už šlo o fotodokumentaci z této, či jiné akce, účel prezentace drastického záběru byl zřejmý – zastrašit Foglara, aby na táboře nepodnikal nic skautského a aby byl povolný ke spolupráci.

Odjezd vlaku stihl jen tak tak. Během tábora se pak ve svých myšlenkách k traumatizujícímu zážitku v Bartolomějské neustále vracel. Byl roztrpčen zjištěním, že je mu jeho mnohaletá, dobrovolná a namáhavá práce pro mládež vytýkána – dvojnásob při všech jeho snahách nedělat nic explicitně skautského. „Můj pocit křivdy vzrůstal ve mně až k zalknutí.“⁵⁹ Ještě na Slovensku proto zkoncipoval obsáhlou obhajobu s výčtem všeho, co v jeho oddíle dělali a dělají.⁶⁰ Po návratu do Prahy vyhotovil na psacím stroji čistopis, úhledný sazbu, svým obsahem a dikcí však velice razantní, podrážděný a odvážně oponentní. Rozhořčeně v něm hájil svou mnohaletou, nikým nehonoranou práci. Zdůrazňoval ochotu se v mnoha směrech přizpůsobit. Od skautingu se jednoznačně distancoval.⁶¹ To celé pak odnesl do Bartolomějské ulice.⁶²

Pokud doufal, že obsáhlou zprávou o nezávadné činnosti a společenské prospěšnosti oddílu bude věc uzavřena, mýlil se. Vyšetřovatel Bílek nicméně opět projevil jisté pochopení, které po přečtení emotivní obrany rozhodně nebylo samozřejmé. Pozval Foglara k novému „rozhovoru“,

54 FOGLAR, Jaroslav: O jednom policejním výslechu.

55 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 264.

56 FOGLAR, Jaroslav: O jednom policejním výslechu. Srov. tutéž vzpomínku FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 179–180.

57 ABS, sb. Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy Ústí nad Labem (V-UL), vyšetřovací spis a. č. V-1971 UL.

58 ECKHARDT, Kryštof: *Akce Jizerka*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2022; Radomil Raja. [Vzpomínky.] *Paměť národa*, 29. 6. 2006 – viz pametnaroda.cz/cs/raja-radomil-1932 (citováno k 25. 11. 2024).

59 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 1.

60 Tamtéž.

61 Tamtéž.

62 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 102–103; FOGLAR, Jaroslav: O jednom policejním výslechu. Výňatky z Foglarovy zprávy publikoval ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 264–267.

tentokrát už mimo policejní stanici, kamsi k divadlu ve středu 22. září 1954,⁶³ kde ho pak hned zaúkoloval. Na další schůzku ve středu 29. září měl Foglar donést písemně vypracovaný souhrn svých názorů na skauting, od něhož se ve své obhajobě tak otevřeně distancoval, a také informace o životě svého bratra Zdeňka, úředníka podniku Skloexport a člena KSČ.⁶⁴ Úkol splnil, takže byl zaskočen, že musí absolvovat ještě nějaké další vynucené schůzky. Na každé z nich pak doufal, že už mu snad Bílek dá pokoj. Pokaždé to bylo setkání traumatizující: „Jednou, někdy i dvakrát týdně jsem se musel v Bartolomějské ulici hlásit u ‚svého‘ vyšetřovatele Bílka, a ten pak se mnou prochodil dvě tři hodiny po Praze. A když mě náhodou při této ‚procházce‘ potkal někdo, kdo mě letmo pozdravil, chtěl estébák samozřejmě vědět, kdo to byl, odkud se známe atd. Nic podstatného jsem mu nikdy neřekl.“⁶⁵

Přísně vzato je samozřejmě pravdou, že i domnělé „nic“ mohlo být pro StB vodítkem či náповědou. Byl by však nesmysl uplatňovat kritéria skolených zpravodajců na civilistu s klukovskou mentalitou. Vynucené chození ulicemi Prahy může být naopak nepřímým dokladem Foglarovy opravdové neochoty

s StB otevřeněji hovořit. Pokud by totiž byl svolný, nevodil by ho Bílek jako osobního rukojmí po ulicích, ale mohl s ním sedět pohodlně v kavárně, jak to standardně dělal se zapracovanými a loajálními spolupracovníky.⁶⁶

ZAMĚSTNÁNÍ VE STANICI

Jednou z důležitých okolností, která je s počátkem styků StB s Foglarem spojována, mělo být naléhání podporčíka Bílka, aby přijal placené zaměstnání v městském turistickém středisku: „Stalo se toto: přišel za mnou vyšetřovatel Státní bezpečnosti (jak jsem později zjistil, měl krycí jméno Bílek)⁶⁷ a dotazoval se, z čeho žiju. Řekl jsem popravdě, že mám velké úspory z honorářů a z dobře placeného redaktorského zaměstnání, ale to vysvětlení mu zřejmě nestačilo. Řekl, že jsem ještě moc mladý na to, abych zaháležel – a že má pro mne práci! Byl jsem mírně vyděšen, protože pořád nade mnou visela hrozba, že budu obžalován a odsouzen za údajně ilegální skautskou činnost, a tak jsem neodporoval. Sděлил mi, že má pro mne zaměstnání v nově zřízené Městské stanici mladých turistů a v rámci její činnosti že budu moci pracovat a přitom ‚dávát pozor!‘“⁶⁸

Mnoho Foglarových příznivců považuje tuto vzpomínku za mystifikaci.⁶⁹

To je však důsledek nedostatečné heuristiky a chybné komparace dostupných archiválií. Důkladné posouzení jednotlivých údajů a jejich správné časové zařazení totiž Foglarovu vzpomínku nerozporují. Původní nabídka ke spolupráci s turistickou stanicí nebyla žádostí o zaměstnání. Tato varianta se začala objevovat teprve poté, co Budský upozornil na jeho život bez zaměstnaneckého poměru.⁷⁰ Sám Foglar poprvé zmiňuje žádost o pracovní poměr ve stanici mladých turistů až po návratu z letního tábora.⁷¹

Důvodů, proč původní nabídku bezplatné výpomoci přeformuloval na žádost o zaměstnanecký poměr, mohlo být více. Vzhledem k tomu, že při prvním výsledku používala StB proti Foglarovi argumenty vyskytující se v Budského udání, není důvod se domnívat, že by vynechala právě výtku o životě bez stálého zaměstnání. Z hlediska tehdy platných zákonů nebyla taková životní existence sama o sobě trestná.⁷² Když však něčí svobodné povolání začalo nějakého nepřejícného jedince iritovat, v takovém případě mohl být platný trestní zákon správný z roku 1950 snadno zneužitelný přinejmenším pro společenskou šikanu a vydírání.⁷³ Jestliže tedy

63 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 268.

64 Tamtéž. K osobě Z. Foglara viz LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k zaměstnání 1954–1964, Osobní dotazník pro ONV 16 z 1. XII. 1958.

65 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 179–180.

66 ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 4066/23 Miloslav Bílek, Protokol zvláštní inspekce odboru kádrů z 13. 11. 1956 o realizaci schůzek s tajnými spolupracovníky SCARLET, PRINC a EDUARD.

67 Při psaní těchto vzpomínek bylo Foglarovi 86 let a svou paměť si evidentně nijak neosvěžoval nahlížením do starých deníků. Jinak by si připomněl, že jméno svého vyšetřovatele znal od počátku, takže si ho nemusel dodatečně zjišťovat, byť jistě mohl žít celý život v domnění, že šlo o jméno krycí.

68 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 178.

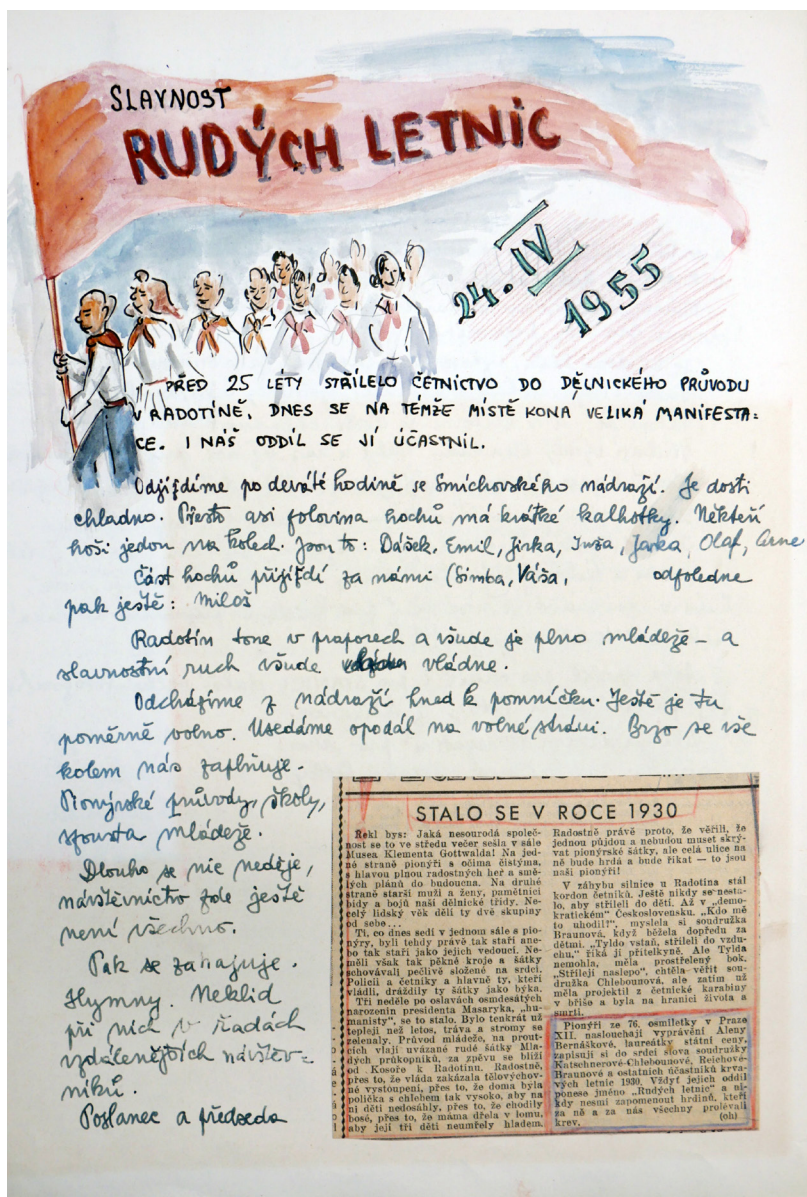
69 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 96; ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 268.

70 ABS, f. 319, sign. 319-7-34, Žádost ÚV KSČ, odd. státní administrativy a branné, č. j. II/2-Kč-2611/54/T pro vnitřní správu MV z 30. 3. 1954. Došlo 31. 3. 1954.

71 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 9.

72 VIESKA, Juraj: O příživnictví v pojetí § 203 tr. zákona. In: *Socialistická zákonnost*, 1963, č. 1, s. 38–45.

73 Jde o § 72, Ochrana práva na práci: „Kdo se záměrně vyhýbá práci nebo kdo jiným způsobem ruší uskutečnění práva na práci, zejména kdo ztíží nebo ohrozí anebo kdo ruší organizaci práce řízenou státem podle hospodářského plánu, zvláště tím, že ruší plánovitě získávání nebo rozmisťování pracovních sil, bude potrestán pokutou do 100 000 Kčs nebo odnětím svobody až na tři měsíce.“ Zákon č. 88/1950 Sb., Trestní zákon správný ze dne 12. 7. 1950. In: *Sbírka zákonů*, Částka 40 z 18. 7. 1950, s. 317–318.

Kronikářský zápis z účasti na pionýrské slavnosti Rudých letnic prozrazuje, že některé dobové realie bral Foglar pragmaticky a účasti na nich se snažil vyhnout dalším potížím. Uznání z řad ČSM se však stejně nedomákal. (repro: LA PNP)

skautský spisovatel Miloš Zapletal tvrdí, že Foglarovi hrozilo obvinění z „příživnictví“⁷⁴, není to úplně přesné. Zapletal rovněž naznačuje, že Foglar mohl pociťovat finanční nouzi, pokud třeba přišel o část úspor během měnové reformy (1953).⁷⁵ To je však spekulace. O Foglarově finanční situaci v té době nic přesného nevíme. Pokud by ale placenou práci potřeboval, jistě by to věděl už začátkem roku, nikoli až v létě, po výsledku u StB.

Jisté je, že když začaly jeho vynucené styky s Bílkem, ukázalo se, že angažmá v turistické stanici podporuje i tajná policie. Zatímco v předešlém období nepřišla ze strany turistického střediska žádná konkrétní nabídka, nyní se záležitost rychle posunula kupředu. Dne 29. září 1954 se Foglar na schůzce Bílka zeptal, zda není něco nového o jeho možném nastupu. Bílek tvrdil, že neví. Zároveň ale odmítl variantu, že by věc nedopadla dobře.⁷⁶ A týden nato byl Foglar do zaměstnání skutečně přijat.⁷⁷ Po šesti letech života na volné noze nastoupil 8. října 1954 (s platností od 1. října) do turistické stanice jako vychovatel.⁷⁸

Pomineme-li každodenní osmihodinovou pracovní dobu, které v předešlých letech odvykl,⁷⁹ v práci pro stanici se rychle našel.⁸⁰ Jeho oddíl se stal jedním ze sedmi staničních turistických skupin. Foglar byl navíc jmenován zástupcem vedoucího Jaroslava Tybora.⁸¹ Činnost střediska činnorodě podporoval. Podílel se na realizaci organizovaného orientačního závodu mládeže dne 21. listopadu 1954 a zúčastnili se ho i jeho chlapci.⁸²

74 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 268.

75 Tamtéž, s. 236.

76 Tamtéž, s. 268.

77 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k zaměstnání 1954–1964, Přijetí do pracovního poměru z 8. 10. 1954 s platností od 1. 10. 1954.

78 Tamtéž.

79 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 268.

80 FOGLAR, Jaroslav: *Znáte dobře Prahu?* Československý sport, 27. 11. 1954, s. 5.

81 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 174, Oddílová kronika 1954/55, Gonio (oddílový věstník) č. 4 z 12. 10. 1954.

82 Tamtéž, Oddílová kronika 1954/55, Zápis v sešitu č. 3.

Společně s nimi ve stanici pořádal veřejné propagační přednášky o turistice.⁸³ V rámci letní spartakiády 1955 pak na pražské Štvanici připravili ukázkový stanový tábor s funkční kuchyní.⁸⁴ Prostory na Gorkého náměstí se na jistý čas staly (vedle oddílové klubovny v Radlicích) druhotným místem oddílových událostí.⁸⁵

S asi osmičlenným personálem stanice se Foglar rychle spřátelil. Navíc se v řadách veřejnosti, která ji navštěvovala, začali příležitostně objevovat i lidé, jež z dřívějšíka dobře znal. Problém byl v tom, že se jednalo o osobnosti, jejichž minulost byla spojená se skautingem, a StB tlačila na to, aby na ně donášel.⁸⁶ Měl, jak píše, „dávat pozor“. – „Na co? Nu, kdyby tam prý přišel nějaký zakuklený skautský pracovník, abych na něj upozornil – zkrátka abych dělal donašeče!“⁸⁷ Foglarovi se něco takového přičilo. Ve snaze, aby nikoho nekompromitoval, odváděl při návštěvě starých známých řeč na jiná témata nebo se s nimi úplně odmítal bavit.⁸⁸

Z obavy, že přijde o svůj oddíl a bude snad i nějak kriminalizován, sepsal na nátlak StB několik obecně známých a snadno zjistitelných údajů k jedenácti osobám, na které byl tážán.⁸⁹ Stejně tak posléze napsal

i osobnostní profily několika dalších lidí, s nimiž se stýkal před rokem 1948.⁹⁰ Opisy těchto vynucených posudků se dochovaly. Spisovatel Miloš Zapletal je hodnotí střizlivě a empaticky. Podle něho Foglar zůstal u obecných lidských charakteristik a snažil se nepsat nic, co by někoho mohlo poškodit. Když to šlo, nezapomněl uvést, že dotyčný už s mládeží nepracuje, ideálně že s ním už dlouho není v kontaktu. Postupoval tak i v případě jedinců, s nimiž se nerozešel v dobrém.⁹¹

Z obavy, že přijde o svůj oddíl a bude snad i nějak kriminalizován, sepsal Foglar na nátlak StB několik obecně známých a snadno zjistitelných údajů k jedenácti osobám

Skautský spisovatel Jiří Zachariáš vyjadřuje domněnku, podle níž byla celá turistická stanice založena na popud StB jako past na bývalé skauty.⁹² Tuto úvahu se však nepodařilo doložit žádným archivním materiálem. Stojí naopak za zmínku, že vedoucí stanice Jaroslav Tybor se v dostupné evidenci StB nenachází. Ve skutečnosti vznikaly stanice

mladých přírodovědců, techniků a turistů na základě Směrnice ministerstva školství z října 1952 za účelem podpory volnočasových aktivit mládeže.⁹³ Záměry ministerstva měly v tomto ohledu dlouhodobý a čistě popularizační charakter.⁹⁴ Vycházely z celostátní koncepce, podle níž měla být turistice od roku 1953 přikládána stejná důležitost jako kterémukoli jinému sportovnímu odvětví.⁹⁵

DRUHÝ ÚTOK RADLICKÉHO SVAZARMU

V prvních měsících Foglarova zaměstnání spolupráce v turistické stanici fungovala dobře. Začátkem března 1955 však došlo k nepříjemné události, která mezi ním a ředitelem Tyborem vyhloubila příkop, jenž se v dalších měsících už jenom zvětšoval. S novým jarem se totiž opět aktivizoval radlický Svazarm, nyní už neskrývaně rozněhván tím, že Foglarův oddíl stále existuje.

Členové branného svazu tehdy bez jakéhokoli oprávnění zapečetili dveře oddílové klubovny, a bez povolení dokonce vnikli do bytu předsedy DSO Dynamo, aby našli důkazy o Foglarově údajné protistátní činnosti. (Syn předsedy byl

83 Tamtéž, Oddílová kronika 1954/55, zápis z 12. 3. 1955; tamtéž, zápis z 21. 5. 1955.

84 Tamtéž, Kronika Tábor nesnáží (1955), úvodní zápis.

85 Tamtéž, Oddílová kronika 1954/55, zápis z 21. 5. 1955.

86 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 178; ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 268.

87 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 178.

88 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 96.

89 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, nedatovaný strojopis „Jarmil Burghauser, spisovatel...“, 2 listy.

90 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, dostupné jsou celostránkové zprávy k osobám J. B. (Jarmil Burghauser, bývalý člen oddílu), D. (Jiří Dvořák, bývalý člen oddílu), V. F. (Velen Fanderlik, skaut žijící v kanadské emigraci), B. (Karel Bureš, bývalý spolumedredaktor a spolupracovník StB) a několik dalších drobnějších.

91 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 269.

92 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 96.

93 Pokyn ministerstva školství č. 170. Směrnice pro zřizování a činnost pionýrských domů a pionýrských stanic. In: *Věstník ministerstva školství, věd a umění*, 1952, roč. 8, sešit 29 (20. 10. 1952), s. 385–390.

94 ČÍŽEK, Jiří: Aktivisace mládeže základem turistiky. [O zřízení a účelu stanice.] *Turistika – horolezectví*, 1954, roč. 6, č. 4 (duben 1954), s. 103–104; Instrukce ministerstva školství č. 32. Zavedení odznaku „Mladý turista ČSR“ k podpoře rozvoje turistiky na školách a v pionýrské organizaci. In: *Věstník ministerstva školství*, 1955, roč. 11, sešit 13 (10. 5. 1955), s. 121–123; REISNEROVÁ, D.: Stanice mladých turistů. [O methodickém středisku ÚNV, Praha.] *Naše vlast*, 1957, roč. 5, č. 6, s. 82–83.

95 CHYSKÝ, Jiří: Deset let lidově demokratické republiky a turistika. *Turistika*, 1955, roč. 7, č. 4 (duben 1955), s. 75–76.

členem oddílu a skupině dospělých mužů, která ho zastihla doma, nedokázal zabránit, aby mu prohrabovali oddílové věci.)⁹⁶ Klubovnu sice svazarmovci brzy odpečetili, jejich šikanování oddílu ale pokračovalo ještě dva další týdny. Narušovali oddílové schůzky, prováděli výslechy jednotlivých hochů, opakovaně prohlédávali klubovnu. Foglar byl z těchto nezákonností natolik zoufalý, že při jedné z vynucených schůzek s orgánem StB požádal o právní ochranu. Ještě předtím se ale s prosbou o pomoc obrátil na Jaroslava Tybora, který zpočátku celou záležitost považoval za nedorozumění a ochotně dokládal všestranně užitečnou činnost Foglarova oddílu.⁹⁷

Záhy však celý případ přestal na Tybora dělat dobrý dojem. Ať už se zalekl razance radlického Svazarmu, nebo uvěřil některým dezinterpretacím, začal si od Foglara držet odstup a přizpůsobil se názoru většiny.⁹⁸ Přínos Foglarova oddílu přitom nezpochybňoval a pochvalně ho nepřímou zmínkou i na stránkách časopisu *Turistika* v rámci výčtu úspěchů celé stanice.⁹⁹ Zda měla v záležitosti prsty i StB, jak to naznačuje Jiří Zachariáš,¹⁰⁰ se nepodařilo doložit. Podle Foglara byly příčiny nevráživosti prozaičtější: Svazarm

měl zkrátka zájem o budou, ve které byla klubovna. Obviňování z tajného skautingu proto považoval za zástěrku.¹⁰¹ Jisté je, že skandalizace ze strany Svazarmu měla dopad na jeho další činnost.

V ŽÁKOVSKÉM DOMOVĚ

Vztahy ve stanici mladých turistů se už neurovnaly. Tlak na konformitu s většinovým stanoviskem členů důležitých organizací byl evidentní. Zlom přišel bezprostředně po návratu z letního táboření na Slovensku. Tybor, který tábor inspekčně navštívil, mu přímo na místě nevytkl nic. V Praze se však připojil k ostatním kritikům, kteří Foglara znovu obvinili z ilegálního skautingu.¹⁰² Školský odbor rady pražského národního výboru se následně rozhodl projednat další Foglarovo setrvání ve stanici.¹⁰³

Kritici nepravdivě tvrdili, že chlapci na táboře nosili čepice a šátky evokující skauting. Foglar to odmítl a šokovalo ho, když takové věci tvrdil i Tybor. Podle jiné výtky prý na táboře nebyl přítomen ani jeden chlapec z dělnické rodiny. Ani to ale nebyla pravda.¹⁰⁴ Foglar došel k závěru, že se ho těmito diskreditacemi chtějí zbavit někteří lidé z ÚNV nebo ze svazu mládeže. Už na jaře

mu totiž školský odbor ÚNV oznámil, že letní táboření povolí pouze v případě, vezme-li s sebou i nějaký pionýrský oddíl. Foglar se vzpíral, že to nebude fungovat, pakliže se dva cizí kolektivy uměle spojí. Nicméně se podvolil. Když si ale takový oddíl vyžádal, odmítli mu ho přidělit jak v ústředním domě pionýrů, tak i v krajském domě pionýrů v Karlíně. Tábor Foglarova oddílu tak nakonec proběhl bez pionýrské účasti, za což byl nyní kritizován.¹⁰⁵

Následovalo Foglarovo odvolání z Městské stanice mladých turistů. Chlapcům ho zdůvodnil svým „malým politickým přehledem“ a neoprávněnými výtkami k letnímu táboření.¹⁰⁶ Odlišně ale situaci líčí ve svých memoárech. V nich píše, jak za ním jistého dne přišel do turistického střediska „nějaký učitel průmyslovky s podezřelou žádostí, abych mu zapůjčil skautské příručky“.¹⁰⁷ Foglar ho osobně neznal. Báľ se, že by mohlo jít o nastrčeného provokatéra, takže jej odmítl s tím, že už žádné skautské věci nemá. Když se ho ale referent StB na nejbližší vynucené schůzce zeptal, zda za ním někdo nebyl kvůli knížkám, Foglar učitele zapřel. Tajný policista však o dotyčném věděl a Foglarovi jeho nespolehlivost vytkl. Podle této verze by tedy příčinou vyhazovu byla nechota

96 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 174, Oddílová kronika 1954/55, zápis z 5. 3. 1955; stránka je také přetištěna v knize KOTYK, Petr – LÁBUŠOVÁ, Dorota (eds.): *Jaroslav Foglar – Jestřáb kronikářem*. Gutenberg – Památník národního písemnictví, Praha 2012, s. 137.

97 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Vedu staniční oddíl chlapců...“, [březen 1955].

98 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 99.

99 TYBOR, Jaroslav: Stanové tábory mladých turistů. *Turista*, 1955, roč. 7, č. 10 (říjen 1955), s. 235–237.

100 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 99.

101 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Strojopis „Dne 29. VI. 1954 byly se mnou sepsány...“, [srpen 1954], s. 7.

102 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 99; LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 178, Oddílová kronika 1955/56, zápis z 8. 8. 1955.

103 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, „Vážení soudruzi...“ [odpověď na vznesené výtky, 1955]; srov. tamtéž, doklady k zaměstnání 1954–1964, Foglarova stížnost Školskému odboru rady ONV z 28. 9. 1960.

104 Tamtéž, „Vážení soudruzi...“ [odpověď na vznesené výtky, 1955]; tamtéž, Rozdělení rodičů chlapců našeho oddílu podle zaměstnání. [Nedatováno.]

105 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 174, Kronika Tábor nesnázi (1955), úvodní zápis.

106 Tamtéž, k. 178, Kronika 1955/56, zápis z 24. 9. 1955.

107 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 178.

ke spolupráci s StB.¹⁰⁸ Z archivních dokumentů se však příčinnou souvislost mezi změnou pracovního zařazení a intrikami StB nepodařilo doložit.

Novým Foglarovým působištěm se stal žákovský domov v Hlubočepích, sídlící ve vile Perkutov (dnes Na Zlichově 18), kam byl přidělen jako vychovatel středoškolské mládeže. Zřizovatelem ústavu byl rovněž ÚNV hlavního města Prahy, respektive Rada ONV Praha 16 – Radlice. Nešlo tudíž o změnu zaměstnavatele, ale o přeložení na jiné pracoviště „ze služebních důvodů“, a to s účinností od 24. října 1955. Foglar zde dostával nižší plat, což bylo předmětem jeho dlouhodobých stížností.¹⁰⁹

Ke změně došlo také na místě referenta ze 4. oddělení III. odboru StB. Namísto familiárního a ležérního Bílka¹¹⁰ se nyní Foglar musel scházet s jistým Jiřím Dvořákem.¹¹¹ Ten byl po celou dobu své agenturní práce nadřazenými hodnocen jako vzorný, iniciativní a důsledný pracovník se schopností dobré kontroly tajných spolupracovníků a efektivním vyhodnocováním důležitosti jednotlivých úkonů.¹¹² Tento modus operandi může být vodítkem při posuzování (ne)efektivnosti Jaroslava Foglara coby testovaného tajného spolupracovníka StB. Právě Dvořák totiž na Foglara zavedl 31. října 1955 svazek s registračním číslem 2299, vedený v protokolu

Estébáci Miloslav Bílek (vlevo) a Jiří Dvořák (vpravo), kteří se v letech 1954–1956 snažili nepříliš úspěšně udělat z Jaroslava Foglara svého donašeče (foto: ABS)

registrace svazků spolupracovníků (bez uvedení kategorie).¹¹³ Svazek a jeho aktér dostaly krycí jméno „Šípek“ – odvozené zřejmě z Foglarova nejslavnějšího díla, komiksu *Rychlé šípy*.¹¹⁴ Součástí tohoto nového svazku se možná stal i předešlý osobní svazek č. 12399. O jeho další existenci každopádně v evidenci Archivu bezpečnostních složek nejsou žádné další záznamy.

Změnou referenta se ale na Foglarově přístupu k plnění požadavků StB nic zásadního nezměnilo. Zpravodajská hodnota schůzek byla zřejmě nulová. Foglar si neustále stěžoval na své duševní úzkosti

a údajně si opatřil i posudek od psychiatra o vysokém riziku pracovní neschopnosti.¹¹⁵ Posledním testem se stalo několik nařízených setkání s redaktorem Karlem Burešem,¹¹⁶ jeho bývalým spolupracovníkem z časopisů *Mladý hlasatel* a *Vpřed*. Foglar netušil, že je Bureš provokatérem StB, který se roku 1952 podílel na úspěšné realizaci protiskautského procesu Průcha a spol.¹¹⁷ Když nyní dostal za úkol zjistit, jak Bureš žije, podlehl strachu a několikrát se s ním sešel. Bureš patrně fungoval jako kontrola spolehlivosti, a když o něm Foglar tajné policii nesdělil nic podstatného, Dvořák pochopil, že zbytečně

108 Tamtéž, s. 178–179.

109 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k zaměstnání 1954–1964, Přeložení do žákovského domova z 25. 10. 1955.

110 ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 4066/23 Miloslav Bílek, Zpráva Velitelství StB Praha, č. j. 890/2043-52 z 11. 1. 1952 o vyzrazení služebních záležitostí orgánem Bílkem; tamtéž, Služební posudek z 23. 5. 1955 a Služební hodnocení za dobu od 1. 1. 1954 do 30. 11. 1955.

111 Jiří Dvořák (nar. 1926), původním povoláním dělník. Na MV nastoupil v lednu 1951 jako topič, posléze se stal strážným. Od dubna 1953 působil jako mladší referent, od 1. 11. 1955 v hodnosti podporučíka coby referent 4. oddělení III. odboru, jehož se stal v září 1956 náčelníkem. V následujících letech postupně kariéru stoupal. Ve službách MV působil téměř 35 let až do 31. 3. 1986, kdy byl na vlastní žádost propuštěn. ABS, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis ev. č. 5268/26 Jiří Dvořák.

112 Tamtéž, jednotlivá Služební hodnocení a Návrhy na povýšení.

113 ABS, Jmenné evidence – viz www.abscr.cz/jmenne-evidence/ (citováno k 25. 11. 2024).

114 KOTYK, Petr – LÁBUSOVÁ, Dorota (eds.): *Jaroslav Foglar – Jestřáb kronikářem*, s. 136.

115 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1997), s. 180.

116 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, tři zprávy k osobě B. (Karel Bureš).

117 ABS, f. Hlavní správa rozvědky SNB – agenturní svazky (I.S-4), reg. č. 45412 I. S. Návrh na využití spolupracovníka VÁCHALA [Přehled jeho dosavadního využívání], 1. správa B – 2. odbor, 22. oddělení, Praha, 12. 2. 1971.

Máloco dokumentuje zmar tehdejší doby jako fotografie stárnoucího muže s uznanou 40% fyzickou invaliditou, který veškerý volný čas věnuje výchově mládeže, zatímco státní orgány mu tuto práci všemožně komplikují, a dokonce ho i vydírají. Odchod oddílů z ubytování u Sázavy v roce 1956. (foto: LA PNP)

ztrácí čas. Na schůzku sjednanou na 1. března 1956 už vůbec nedorazil. Foglar na něj čekal marně a neúspěšně se ho snažil sehnat i v Bartolomějské. Nakonec mu napsal dopis, ve kterém znovu zopakoval, že se k plnění požadovaných úkolů necítí.¹¹⁸ To už ale nebyl onen Jestřáb zmobilizovaný nedůtklivostí, který v létě 1954 po Budských rozvířených obviněních napsal svou ráznou obhajobu. Z řádků psaných Dvořákovi lze vyčíst psychické, emoční a fyzické vyčerpání. Zda Dvořák nějak zareagoval, není známo. Dne 19. dubna 1956, necelý půlrok od jeho založení, svazek „Šípek“ uzavřel a odložil.¹¹⁹

DALŠÍ SLEDOVÁNÍ TAJNOU POLICIÍ

V pozdějších letech došlo na sledování Foglara orgány StB ještě několikrát. Nikdy už ale nebyl s nátlakem represivního aparátu konfrontován tak intenzivně jako v letech 1954–1956. Chlapecký oddíl, který vedl, v činnosti pokračoval, takže bylo vlastně jen otázkou času, než odkudsi přijde další udání, kterým se bude muset policie zabývat. Dne 18. září 1958 byl na III. správě MV (kontrarozvědka) Jaroslav Foglar zaevidován v kategorii EV (evidenční), číslo svazku 1633, s krycím názvem „Junák“. O dva roky později byl případ odložen.¹²⁰ Stejně jako všechny předešlé

svazky se ani tento nedochoval. Důvod ukončení je ovšem v tomto případě zarážející. Zpráva o plnění úkolů III. správy MV v roce 1960 totiž k případu alibisticky uvádí: „Bylo ukončeno rozpracování býv. funkcionáře Junáka FOGLARA, který vedl a ovlivňoval v nepřátelském junáckém duchu 40členný oddíl mladých lidí. FOGLAR byl zbaven veškerých funkcí, jakož i vedoucího vychovatele žákovského dorostu. Oddíl, který vedl, byl rozpuštěn.“¹²¹

Z řádků psaných příslušníkovi StB Dvořákovi lze vyčíst Foglarovo psychické, emoční a fyzické vyčerpání

O něčem takovém přitom nemůže být řeč. Jestřábův oddíl v činnosti pokračoval a přežil i pád komunistického režimu.¹²² Pokud se snad represivní orgány Foglarem už programově nechtěly zabývat, ÚV ČSM jejich šikanózní a diskreditační praktiky už několik let úspěšně suploval. Právě ústředí svazu mládeže totiž při jednání o novém vydání Foglarova románu *Hoši od Bobří řeky* v letech 1957–1958 vyřklo jednoznačně zamítavé stanovisko. Neoficiální klatbu, zabraňující Foglarovi v jeho publikační činnosti, pak ÚV ČSM uměle prodlužoval ještě několik let.¹²³

Teprve od poloviny šedesátých let se mohl stárnoucí Foglar znovu svobodněji nadechnout. V létě roku 1964 dosáhl toho, že mu bylo povoleno po deseti letech vnucené vychovatelské práce odejít z internátu a znovu se

118 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k šikaně ze strany StB a Svazarmu 1953–1956, Dopis s. Dvořákovi ze 7. 3. 1956.

119 Svazek byl uložen pod a. č. 204321 MV, skartován dne 4. 10. 1983. Viz ABS, Jmenné evidence.

120 Dne 19. 1. 1961 byl uložen pod a. č. 503356 MV, skartován dne 7. 4. 1981. Viz ABS, Jmenné evidence.

121 ABS, f. Sekretariát I. náměstka ministra vnitra plk. Jana Záruby (A 9), inv. j. 74, Zpráva o plnění úkolů III. správy MV v roce 1960 (nedatováno).

122 K historii oddílů souhrnně viz ŠANTORA, Roman (ed.): *Skautský oddíl. 2. a 5. pražský oddíl Junáka. Jaroslav Foglar a Jaroslav Novák 1913–2013*. Junák & Mladá fronta, Praha 2014; KOTYK, Petr – LÁBUSOVÁ, Dorota (eds.): *Jaroslav Foglar – Jestřáb kronikářem*.

123 LA PNP, f. Foglar Jaroslav, k. 1, doklady k zaměstnání 1954–1964, Foglarova stížnost Školskému odboru rady ONV z 28. 9. 1960, včetně Dodatku a Druhého dodatku.

vrátit k psaní.¹²⁴ Mezi roky 1965 až 1971 dostal v Československu opět možnost v širší míře publikovat. Pak už ale krátké období relativní svobody opět zadusila normalizace. Téměř pětadesátiletého spisovatele začal omezovat jeho věk a zdraví, přesto se dál podle svých možností věnoval oddílu. Začátkem roku 1975 byl krátkodobě evidován v kategorii PO (prověřovaná osoba) s krycím jménem „Jestřáb“. Už po několika měsících byl ale svazek uzavřen.¹²⁵ V letech 1985–1987 StB v rámci svého zájmu o politicky orientované exilové mnichovské nakladatelství Obrys/Kontur opakovaně zachytila zprávy o pašování zahraničních malonákladových tisků foglarovek do Československa.¹²⁶ V druhé polovině osmdesátých let pak s nelibostí sledovala postupnou legitimizaci Foglarova díla, k níž od roku 1985 začalo docházet následkem sovětské perestrojky (souběžně s různými pokusy o oživení skautingu a trampingu).¹²⁷

TOTALITNÍ SYSTÉM NEVYTVÁŘELA JEN STB

Sám Jaroslav Foglar se o svých traumatech z nátlaku StB prvně zmínil v roce 1968. Už tehdy uvedl, že ho vyšetřovatelé nutili podepisovat různé „reverzy“.¹²⁸ Podrobněji se

o útrapách s tajnou policií rozepsal hned v roce 1990¹²⁹ a znovu pak ještě v roce 1996.¹³⁰ Byl to pochopitelně jeho pohled i částečná sebestylizace. Žádného hrdinu ze sebe ale nedělal. Přesto se po roce 1992 stal hned několikrát obětí útočných a difamačních kampaní, během kterých byl širší veřejnosti bez jakýchkoli dokladů prezentován například jako udavač ve službách StB.¹³¹ Naproti tomu bývalý ilegální skautský vedoucí Jiří Zachariáš uvádí, že zkoumal stovky vyšetřovacích a soudních spisů dokumentujících represivní činnost StB vůči ilegálním skautům, nenašel ale ani jeden případ, který by třeba jen naznačoval sebemenší Foglarovo udavačství.¹³²

Analýza šikany, kterou Foglar v padesátých letech zažíval, zároveň dokumentuje složitost doby uvnitř totalitního státu, jehož represivní složky včetně StB zdaleka nebyly jediným nástrojem společenského obtěžování. Pražský národní výbor, svaz mládeže, Svazarm a další správní instituce a masové organizace měly přes svůj zdánlivě nerepresivní charakter značný vliv na životy běžných občanů. Svým ideologickým ukotvením a provázáním s mocenským aparátem vytvářely tlak na konformitu většinové populace s totalitním režimem. Ostrakizovaný jedinec mohl důsledkem toho –

– v případě různých forem byrokratické šikany či arogance moci – jen obtížně najít nějaké zastání. Z tohoto hlediska je třeba posuzovat i potíže Jaroslava Foglara.

Ze strany StB byl vystaven dlouhodobému psychickému vydírání a manipulaci. Neměl odvahu vzdorovat přímočaře, přesto se ale tajně policii udělat z něj donašeče nepodařilo. Mnohem spleťtější okolnosti paradoxně představovalo občanské prostředí, v němž svůj vliv prosazoval ÚNV, ČSM nebo Svazarm. Foglar byl ochoten pomáhat i pionýrům, jen aby udržel svůj oddíl. Našel se nicméně dostatek nepřejícných a mocných lidí, pro které byl i přes svou vstřícnost přespříliš nezávislý a nonkonformní, takže měli potřebu ho špinit a omezovat. Někteří tak činili s iluzí společenské prospěšnosti, jiní z čiré nesnášenlivosti.

ZDENĚK BAUER (1974) badatelsky pracoval např. pro Národní knihovnu ČR, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a jiné subjekty. Podílel se na sběru materiálů pro konferenci Fenomén holocaust. Je spoluautorem knih o jáchymovských táborech, protektorátním Kuratoriu mládeže a několika studií o malých náboženských konfesích. V Německu dohledal osudy ztraceného syna protektorátního ministra Emanuela Moravce.

124 Tamtéž, Žádost o rozvázání pracovního poměru z 31. 12. 1962; tamtéž, Žádost z 12. 6. 1964 a její potvrzení Střediskem pro hospodářskou správu škol a školských zařízení z 16. 7. 1964.

125 Svazek reg. č. 23984 Praha, registrován 16. 1. 1975, uložen 10. 11. 1975 pod již existující a. č. 503356 MV (srov. pozn. 120) a skartován dne 7. 4. 1981. ABS, Jmenné evidence – viz absrcz.cz/jmenne-evidence/ (citováno k 25. 11. 2024).

126 ABS, f. I.S.-4, svazek reg. č. 49784/111 I. S.

127 ABS, sb. OB, svazek a. č. OB-1926 MV (tematika svazku „Mládež“), Orientační zpráva k problematikám junáckého a trampského hnutí... z 16. 5. 1988, s. 9–14.

128 SOHR, Stanislav: *Zase zní píseň úplňku. Vyprávění o Jaroslavu Foglarovi*. Předvoj, Karviná 1968, s. 36.

129 FOGLAR, Jaroslav: *Život v poklusu* (1990), s. 130–139.

130 Mimo jiné viz FOGLAR, Jaroslav: O jednom policejním výslechu; FOGLAR, Jaroslav: „Jééé – na horách my užili...“. *Svobodné slovo*, 15. 4. 1996, s. 5.

131 ZAPLETAL, Miloš: *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*, s. 273–274.

132 ZACHARIÁŠ, Jiří: Městská stanice mladých turistů Praha – noční můra Jaroslava Foglara, s. 101.